

LBRIS

We know
books

MANOLE NEAGOE

ȘTEFAN CEL MARE
Viața și rolul său în istoria
românilor

Ediție îngrijită de Maria Anghel

Editura CARTHEMIA
București, 2025

1. Ursu, *Ștefan cel Mare, domn al Moldovei de la 12 aprilie 1475 până la 2 iulie 1504*, București, 1925 (Biblioteca istorică, nr. 2).

Ștefan cel Mare și turcii, București, 1914.

Bernard Wapowski, *Chronicorum Bernadii Vapovii partem posteriorem 1480–1535*, în *Scriptores Rerum Polonicarum*, tom. II, Cracovia, 1874.

Cuprins

Cuvânt-înainte	5
I. Întru mulți ani să domnești, Măria Ta!	9
II. Tinerețea unui voievod	36
III. După faptă și răsplată	54
IV. De strajă la porțile Europei	84
V. Lupta de la Vaslui.....	117
VI. Valea Albă.....	150
VII. Sângele apă nu se face	180
VIII. Momente de cumpănă	185
IX. Codrii Cosminului.....	211
X. Apus de soare	284
Bibliografie selectivă.....	297

I ÎNTRU MULȚI ANI SĂ DOMNEȘTI, MĂRIA TA!

La 1 aprilie 1457, Petru Aron dădea din Suceava un document care are caracterul unei înțelegeri între el și nobilii poloni de la hotarul Moldovei. Mai multe întâmplări au dus la încheierea acestei scrisori. Mai întâi, un moldovean, pe nume Leu, pătrunsese cu o ceată de oameni ai săi în Polonia, spre Sneatin, unde prădase și ucisese tot ce-i ieșise în cale, după care se retrăsese în Moldova. Printre cei păgubiți erau pan Mujilo Buceațchi, starostele Sneatinului, Colomeii și Coropețului și pan Bartoș din Iazlovăț, starostele Podoliei. Pania s-au plâns voievodului pentru pagubele suferite, iar Petru Aron se grăbește a le face dreptate: Leu cu oamenii lui este prins și dat în mâna panilor poloni.

În vremea aceasta sunt atâtea încălcări de hotar și de o parte, și de alta încât incidentul, în aparență, pare lipsit de importanță, dacă n-ar fi sânguinta voievodului de a răspunde cererii nobililor poloni cu atâta promptitudine. Îndeplinindu-le dorința, Petru Aron le cere celor doi starosti de margine să intervină pe lângă rege ca „să ne facă nouă pace și liniște din partea muntenilor și a ungarilor și a togtocomanilor” (tătarilor). Starea de nesiguranță din hotarul tătarăsc era un fenomen obișnuit, iar cererea lui Petru Aron poate fi considerată „în principiu”, și nu determinată de vreo acțiune reală, pe care tătarii ar fi întreprins-o atunci. Important pentru noi este faptul că Petru Aron nu avea „pace și liniște” din partea ungarilor și a muntenilor.

Om al polonilor, așa cum o arată și formulele de supunere din actul dat la 1 aprilie, el se temea să nu fie înlocuit printr-o intervenție ungaro-munteană. Încă din 1456, înainte

ca Iancu de Hunedoara să moară în urma rănilor primite în lupta pentru apărarea Belgradului, voievodul Transilvaniei și guvernatorul regatului ungar se gândise să pună în Moldova un partizan al politicii sale în locul lui Petru Aron. Planul urma să fie realizat cu sprijinul lui Vlad Țepeș. Prin această înscăunare se încerca realizarea unității românilor în fața ofensivei otomane. Petru Aron știa, deci, de unde vine primejdia, dar nu bănuia că deznodământul va veni atât de repede.¹ Cu toate acestea, Petru Aron n-a putut să respingă încercarea nepotului său Ștefan de a dobândi domnia Moldovei. Cam în același timp în care Petru Aron scria starostilor poloni, Ștefan cel Mare pătrundea în Moldova cu o mie de călăreți pe care i-i dăduse Vlad Țepeș. Venirea lui nu poate să fi fost străină multor boieri nemulțumiți de domnia lui Petru Aron. O parte dintre boierii care sperau la o creștere a averii și privilegii mai multe de la noul voievod i-au dat sprijinul lor.

În Țara de Jos, tânărului Ștefan, care n-avea mai mult de 22 de ani, i s-au alăturat Șendrea, portarul Sucevei, împreună cu fratele său Ivanco, și alte rude ale viitorului domn care aveau moșii în ținuturile din sudul Moldovei.²

Cu ajutorul călăreților din Țara de Jos, oastea lui Ștefan s-a ridicat la 5 000–6 000 de oameni, cifră deloc neglijabilă pentru vremea respectivă.

¹ Mihai Costăchescu, *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, Iași, 1932, vol. II, pp. 811–815. Unii istorici au presupus, pe baza documentului dat de Petru Aron la 1 aprilie 1457, că Ștefan cel Mare se afla deja în Țara de Jos unde strângea oameni cu care să-l înfrunte pe Petru Aron. Dacă ar fi fost așa, este neîndoios că, în documentul respectiv, Petru Aron ar fi cerut regelui nu numai să-l sprijine pentru a păstra „pacea și liniștea, din partea vecinilor”, ceea ce presupune o intervenție diplomatică a regelui, ci să-l sprijine pentru a scoate din țară pe noul pretendent. Documentul în discuție nu îngăduie decât prima concluzie

² Idem, *Documente moldovenești de la Ștefan cel Mare*, Iași, 1933, pp. 6–15

Strângerea oștii s-a făcut cu cea mai mare repeziciune. În ziua de 12 aprilie, Petru Aron, care n-avusese măcar răgazul să părăsească până atunci Suceava, îl atacă pe Ștefan pe malul Siretului. La Doljești, Ștefan câștigă prima lui bătălie. Învins, spune Grigore Ureche, „Aron Vodă nu să lasă cu atâta, ci de iznoavă s-au bulucitu și al doilea rându să lovi la Orbie și iar birui Ștefan Vodă... Decia Ștefan Vodă strâns-au boierii țării și mari și mici și altă curte măruntă dimpreună cu mitropolitul Theoctistu și cu mulți călugări, la locul ce să cheamă Direptatea și i-au întrebatu pe toți: «Iaste-le cu voie tuturor să le fie domnu?» Ei cu toții au strigat într-un glas: «În mulți ani de la Dumnezeu să domnești». Și decii cu toții l-au rădicatu domn și l-au pomăzuitu spre domnie mitropolitul Theoctistu. Și de acolea luo Ștefan Vodă steagul țării Moldovei și să duse la Scaunul Sucevei”.

Două fapte merită să fie reținute: rapiditatea acțiunilor lui Ștefan și priceperea cu care știe să conducă o bătălie.

Cine era însă noul domn și care este situația țării sale în contextul politic al vremii?

Bogdan al II-lea, tatăl lui Ștefan cel Mare, era fiul lui Alexandru cel Bun. El nu apare niciodată în documentele lui Alexandru cel Bun alături de fiii acestuia, în schimb este pomenit de mai multe ori în documentele lui Iliș, fiul lui Alexandru cel Bun, ca frate. Długosz, cronicarul polon, contemporan evenimentelor, notează că Bogdan „pretindea că este fiul natural al lui Alexandru, domnul Moldovei, și că, deoarece copiii legitimi au murit, Țara Moldovei îi aparține lui”. Despre mama lui Bogdan al II-lea nu se știe nimic.

Fiind cel mai mic dintre copiii lui Alexandru cel Bun, și pe deasupra și fiu natural, Bogdan al II-lea n-a putut să emită pretenții la scaunul Moldovei îndată după moartea tatălui său. De aceea, la fel ca Petru al II-lea, fratele său, a trebuit să pribegască până în anul 1449, când, după moartea fraților săi, Iliș și Ștefan, se urcă în scaunul Moldovei.

Locurile în care a pribegit Bogdan al II-lea au fost Țara Românească, unde domnea Vlad Dracul, căsătorit cu o nepoată a lui Bogdan, și Transilvania.

Cu ajutorul lui Iancu de Hunedoara, care încerca să refacă unitatea de luptă a românilor pentru a stăvili înaintarea turcilor, Bogdan al II-lea trece munții Moldovei în toamna anului 1449 și la Tămășeni, pe apa Moldovei, înfrânge oastea pe care Alexandru, nepotul său și omul polonilor, o trimisese împotriva-i.

În anul următor, polonii ridică o nouă oaste în sprijinul lui Alexandrel. Acestuia i se alătură pe pământul Moldovei o parte dintre boierii moldoveni, partizanii lui Alexandru. Bogdan s-a retras spre sudul țării, unde putea să găsească sprijin temeinic la răzeșii Țării de Jos și la neamurile sale, ce stăpâneau moșii în aceste părți. Polonii au folosit întreg anotimpul verii pentru a se deplasa pe îndelete de la Hotin până la apa Prutului, cam la înălțimea Hușilor. Le era teamă să treacă dincolo de Prut, unde-i așteptau dealurile înalte, cu codrii de nepătruns. Aici, primejdia îi pândea de pretutindeni și când au îndrăznit să treacă râul, pe la începutul lui septembrie, au fost mai bucuroși să primească propunerile de pace pe care le oferea Bogdan, decât să-l urmărească pe voievod. Mulțumiți de noile avantaje pe care Bogdan le oferea pentru păstrarea scaunului său – se spune că Bogdan s-ar fi oferit să plătească anual 70 000 de galbeni regelui polon, sumă imensă, dacă o comparăm cu cea de 2 000 de galbeni pe care Petru Aron o va plăti turcilor în anul 1456 –, polonii se pregăteau să se întoarcă la casele lor când un boier al lui Bogdan le-a dezvăluit planurile voievodului moldovean. Bogdan își adunase oastea la Crasna, în codrii care mărgineau valea strâmtă și mlăștinoasă a Bârladului. Aici pregătise atacul pe care voia să-l dea prin surprindere asupra călcătorilor de hotare. Dezvăluirea planurilor sale i-a salvat în parte pe poloni. Lupta s-a dat la 6 septembrie, și Bogdan a întâlnit un dușman pregătit de luptă. Victoria a fost însă de

partea sa. În înclăștare căpeteniile oștii polone au pierit, dar rezultatul putea să fie și mai dezastruos pentru poloni, dacă nu era influențat în mare măsură de intervenția oștii de boieri, de sub conducerea lui Costea, partizanii lui Alexandrel.

La bătălia de la Crasna se poate să fi participat și Ștefan, fiul lui Bogdan, care putea să aibă pe atunci 15 ani. Dacă a fost așa, se poate spune că, încă de copil, viitorul domn a luat parte și a fost martorul unei campanii de lungă durată, purtată după o concepție strategică pe care românii și-au făurit-o în urma unei experiențe de secole.

După biruința de la Crasna, Bogdan încearcă să se împace cu polonii. Voievodul voia, prin recunoașterea sa de către poloni, să-și asigure liniștea la hotarul de nord al țării și în același timp să pună capăt oricăror încercări pe care pretendenții la scaunul Moldovei le-ar fi întreprins cu sprijin polon. Practic, nu s-a ajuns la niciun rezultat și în anul următor, 1451, un alt fiu al lui Alexandru cel Bun, Petru Aron, își încerca norocul tot cu ajutor polon. De data aceasta, noul pretendent nu intenționa să ridice o oaste împotriva domnului moldovean. Pândind la graniță, el așteptă un moment potrivit pentru a-și suprima fratele. Era acțiunea cea mai simplă și mai puțin costisitoare care ar fi putut să-l ducă pe scaunul Moldovei. Și prilejul n-a întârziat să se ivească. În toamna anului 1451, la 16 octombrie, fără pază deosebită, Bogdan s-a dus să petreacă la nunta unui neam al său din satul Reuseni, situat în apropierea Sucevei. Petru Aron a aflat din vreme despre cele ce aveau să se întâmple și, strecurându-se cu 100 de călăreți, ajunse noaptea la locul petrecerii, își scoase fratele dintre nuntași și-i reteză capul.

Dacă ținem seama de moravurile secolului al XV-lea și de cele ce s-au petrecut după moartea lui Alexandru cel Bun, fapta lui se înscrie în lungul șir de omoruri fratricide care au avut loc pentru scaunul Moldovei. Crima lui Petru Aron a căpătat însă alte proporții pentru că victima sa era tatăl celui

mai însemnat voievod al Moldovei și de aceea a fost condamnată cu mai multă asprime.

Petru Aron a reușit să-și ucidă fratele, dar nu și pe nepot.

Ștefan cel Mare a izbutit să scape, fie de la Reuseni, în cazul în care îl însoțise pe tatăl său, fie de la Suceava, după ce a aflat că Bogdan a fost ucis.

Acestea sunt pe scurt știrile pe care le avem despre Bogdan, tatăl lui Ștefan cel Mare, și domnia lui.

Despre mama lui Ștefan însă nu cunoaștem niciun amănunt. Nicolae Iorga, Dimitrie Onciul, Vasile Pârvan și alți istorici au afirmat că Ștefan cel Mare este fiul lui Bogdan și al Oiței, descendentă a Basarabilor din Oltenia, pe care Bogdan a cunoscut-o în timpul pribegiei sale. În felul acesta, prin descendența sa din familiile domnitoare ale Moldovei și Țării Românești, Ștefan ne apare ca o sinteză a geniului românesc.

Faptele eroului, ridicându-l deasupra obișnuitului, au lăsat o urmă adâncă în mintea și inima poporului. Cu cât Moldova feudală aluneca lent pe panta declinului politic și social-economic, cu atât mai mult în imaginația poporului epoca de glorie din vremea lui Ștefan căpăta proporții legendare. Faptele domnului se cunoșteau. Amintirea lor stăruia în lăcașurile ridicate de voievod, în locurile pe unde trecuse sau pe unde a purtat bătălii. Cu generozitate, poporul a început să-l identifice pe Ștefan ca întemeietor de țară (Vrancea), să-l substituie ctitorilor care trăiseră înaintea lui, sau după el.

Despre primii ani din viața lui Ștefan cel Mare cronicile și actele oficiale sunt mute.

Ceea ce au neglijat însă documentele scrise a împlinit imaginația populară, care a dat copilăriei marelui voievod dimensiunea fabulosului. Interferențele cu momente clasice din mitologia popoarelor sunt frecvente în legendele despre copilăria lui Ștefan.

Interesant de reținut este faptul că tradiția populară fixează ca loc de naștere satul Borzești, din ținutul Bacăului. Nu avem suficiente informații ca să verificăm tradiția, dar din

câte se pot deduce pe baza documentelor rămase din secolul al XV-lea se pare că tatăl lui Ștefan și o parte din neamul lui își aveau moșii în Țara de Jos, în apropiere de Borzești și în jurul Nicoreștilor. Sprijinul pe care Ștefan îl găsește la boierii și răzeșii din sudul Moldovei, în momentul în care venea să cucerească scaunul în care domnise și tatăl său, ar fi o dovadă în confirmarea acestor presupuneri. Apoi, ridicarea unei biserici la Borzești și dăruirea acesteia cu un tetraevanghel, fără ca aici să fi avut loc o faptă de seamă, a fost pusă de asemenea în legătură cu intenția voievodului de a sfinți locurile copilăriei.

Legenda stejarului din Borzești, care evocă un moment din copilăria lui Ștefan se leagă în felul acesta de anumite realități pe care ni le sugerează documentele.

Creșterea și instruirea copilului, spune legenda, sunt miraculoase, Ursitoarele menindu-i o viață ieșită din comun. „Când s-a rătăcit odată prin păduri”, glăsuia o legendă populară, „a dat peste o casuță unde erau doi îngeri prefăcuți în moșnegi și acești doi moșnegi l-au învățat cum să trăiască în lume, cum să se poarte ca un înțelept”. După o lungă trecere de vreme de la venirea sa aici întâlni într-o zi în pădure o pasăre măiastră. „Pasărea l-a sfătuit să se întoarcă între oameni și Ștefan, luând îngăduința și blagoslovirea celor doi moșnegi, s-a înapoiat în țară”¹.

Când era copil, spun alte legende, Ștefan bătea pădurile din jurul casei unde locuia împreună cu mama sa. Orfan, el învăța singur să mânuiască arcul. Într-o zi, când umbla ca de obicei prin pădure, i-a ieșit în cale o căprioară. Luându-se după ea, a urmărit-o un timp, până când căprioara sărind în tufișurile pădurii s-a făcut nevăzută. Atunci copilul nu și-a

¹ Legendele despre copilăria lui Ștefan au fost reproduse din *Ștefan Vodă cel Mare și Sfânt. Istorisiri și cântece populare strânse la un loc de G. Teodorescu-Kirileanu, 1924*

dat seama că s-a depărtat mult de locurile cunoscute. A rătăcit astfel o vreme, hrănindu-se cu fructele pădurii și dormind la rădăcina copacilor, până când, într-o zi, ajuns în mijlocul pădurii, a dat de o căsuță în care locuia un pustnic. Bătrânul l-a găzduit cu bunătate și i-a devenit sfătuitor. Dovedindu-se istețimea copilului, l-a îndemnat să se întoarcă în lume, profetându-i un mare viitor.

Ajuns domn și, după o luptă cu turcii, fiind înfrânt, Ștefan rătăci iar prin acea pădure, unde avea să-l reîntâlnească pe sihastru. Acesta i-a dat oameni din pădurile care-i înconjurau schitul și chilia, iar Ștefan a promis să ridice aici un lăcaș vrednic de pomenire. Se zice că după ce i-a bătut pe turci, Ștefan și-a ținut promisiunea ridicând pe locul vechiului schit Mănăstirea Voronețului.

Altă legendă spune că după ce tatăl său a fost omorât la Reuseni, Ștefan, ca să scape de mâna călăului, a fugit spre Țara de Jos. Oșteni repeziți după odrasla domnească îl căutau peste tot. „În cele din urmă, aflară că Ștefan pornise spre Țara de Jos și că niște drumeți ar fi văzut un băiețandru ca de 12 ani alergând pe drumuri. Cum simți Ștefan că oștenii cu porunca domnească se apropie, pe nevăgăte de seamă se ascunse într-o căruță încărcată cu saci și acoperită cu paie. Cum ajunseră șirul de căruțe, trimișii lui Aron începură să scormonească prin căruțe, cu niște sulite ascuțite. Văzând că din căruțe nu iese niciun țipăt de om, mai întrebă ce mai întrebă pe drumeți și își căutară de drum.”

După o bucată de drum, numai ce vede un căruțaș că din căruța lui tot picură neconținut sânge. Căutând, dădu peste Ștefan care era rănit la șold. Minunându-se de tăria copilului, căraușii l-au îngrijit și l-au dus cu ei până la Galați.

De fapt, este greu de spus unde și-a petrecut Ștefan cel Mare anii de pribegie între 1451–1457. Țara Românească și Transilvania au fost în mod sigur locul de refugiu, dar câtă vreme a stat într-o parte sau alta nu se poate preciza. Iancu de

Hunedoara fusese sprijinitorul tatălui său așa încât regatul Ungariei îi era deschis tânărului fugăr. În Țara Românească, Ștefan avea prieteni și neamuri. În cele două țări, el s-a format ca om politic și militar, pe lângă oamenii care cunoșteau toate secretele artei militare, într-o vreme în care evenimentele din sud-estul european solicitau la maximum aceste calități.

Căderea Constantinopolului, luptele lui Iancu cu turcii și apărarea Belgradului în 1456 sunt fapte de importanță covârșitoare pentru evoluția politică a Țărilor Române și a sud-estului european. Iancu de Hunedoara și Vlad Țepeș, oameni de acțiune și cu o largă viziune politică, doreau să ralieze Moldova unui plan de rezistență românească la Dunărea de Jos, plan pe care cei doi îl doreau și aveau mijloace pentru a-l realiza. Polonia, departe de pericolul turcesc, ale cărei interese o făceau să-și concentreze eforturile spre apusul, răsăritul și nordul hotarelor sale, antrena Moldova, prin persoana voievodului său, într-o politică străină intereselor țării și ale lumii creștine în general. Pentru Iancu și Vlad Țepeș, Petru Aron nu era omul care să participe la o coaliție românească cu scopul de a stăvili înaintarea turcilor. Spre această concluzie îi conducea și atitudinea lui Petru Aron față de turci.

În domnia lui Petru Aron, Moldova plătește pentru prima dată tribut turcilor. Judecând persoana acestui domn în lumina intereselor politice mai largi ale țărilor amenințate de turci, Iancu și Vlad Țepeș au hotărât să-l înlocuiască cu un om al lor: Ștefan, fiul lui Bogdan. Iancu moare însă în anul 1456 după ce reușise să respingă atacurile turcești asupra cetății Belgradului. În timpul luptelor pentru tronul Ungariei, Ștefan nu putea să găsească aici ajutorul dorit pentru câștigarea scaunului Moldovei. În Țara Românească în schimb, el găsea un sprijin sigur la Vlad Țepeș, și de aceea, venirea lui în Moldova se face cu ajutorul voievodului muntean.

Ștefan cel Mare și-a petrecut deci copilăria în pribegie, exceptând cei doi ani din domnia părintelui său, 1449–1451, când ia contact cu pământul și oamenii cărora avea să le conducă destinele în cea mai lungă și mai glorioasă domnie pe care a cunoscut-o Moldova. În momentul în care mitropolitul Teoctist îl ungea domn pe Câmpia Dreptății, nimeni dintre cei prezenți nu și-ar fi închipuit că pentru ei și țară se deschide o epocă excepțională din punct de vedere politic și militar. Actul putea să fie, cu toată îndrăzneala pe care tânărul domn o arătase în luptele cu Petru Aron, unul dintre episoadele dese și lipsite de glorie la care cei mai bătrâni și cei tineri asistaseră în ultimii 25 de ani. Nimeni nu ar fi putut bănui că tânărul blond, cu ochi albaștri și mustăcioara abia mijind avea să fie Ștefan cel Mare, cel Bun, cel Sfânt, „eroul creștinătății”, „atletul lui Hristos”, cum avea să-l socotească însuși papa. Un accident în primii cinci–zece ani de domnie și numele lui n-ar fi spus nimic posterității. Ar fi stat alături de ceilalți nefericiți și neputincioși urmași ai lui Alexandru cel Bun. Nu este lipsit de semnificație faptul că, deși în timpul domniei lui Ștefan cel Mare se desfășoară o activitate ctitoricească pe care Moldova n-o mai cunoscuse până atunci, abia la 12 ani de la urcarea sa în scaun va ridica primul monument.

De la întemeierea Moldovei și până la urcarea în scaun a lui Ștefan se scursese numai un secol. Din momentul constituirii sale ca stat, Moldova a dat dovada unei vitalități și puteri militare puțin obișnuite pentru o țară care abia se închea. Se știe cu câtă anevoie se perfecționează instituțiile unui stat feudal, cu câtă greutate se poate ajunge, atunci când împrejurările o cer, la concentrarea tuturor resurselor economice și a tuturor forțelor militare.

Cu toate dificultățile pe care le creează însăși organizarea feudală a societății, Moldova reușește să înfrunte cu succes și să respingă orice încercare de cotropire a teritoriului său, încă de la începutul existenței sale ca stat. Primejdiile

care-i amenințau independența nu erau puține. Mai întâi exista pericolul permanent al năvălirilor tătare. Acestea erau în măsură să împiedice, prin distrugerile pe care le provocau, orice organizare economică și politică. Important pentru perioada respectivă e că în afara distrugerilor pe care le pricinuiau năvălirile lor, tătarii nu mai aveau forța necesară ca să mai impună un control politic și militar asupra Moldovei. Independența Moldovei se realizase în ciuda pretențiilor de suzeranitate ale coroanei maghiare. Dornic să-și extindă stăpânirea asupra ținuturilor extracarpatică, regatul maghiar, timp de un secol, până în vremea domniei lui Ștefan cel Mare, va depune un efort constant pentru cucerirea Moldovei. O primă tentativă, în acest sens, are loc în anul 1359 când Bogdan I, adevăratul „întemeietor” al țării, reușește să înfrângă oastea ungară.

În anul 1395, regele maghiar încearcă pentru a doua oară să cucerească Moldova. O numeroasă oaste ungurească trece munții, dar este înfrântă de moldoveni sub conducerea voievodului Ștefan I, la Ghindăuani. Până la descoperirea *Letopisețului de la Putna*, inscripția de pe piatra de mormânt a lui Ștefan I, pusă în vremea lui Ștefan cel Mare, a fost singura mărturie a acestei victorii.

În a doua jumătate a secolului al XIV-lea ajunge în hotarul Moldovei o nouă putere politică cu pretenții de subordonare a Moldovei – regatul polon.

După anul 1359 are loc o expediție polonă pentru cucerirea Moldovei. Felul în care a eșuat această încercare polonă ne este povestit cu destule amănunte de cronicarul polon Długosz. Anul când a avut loc această luptă dintre moldoveni și poloni nu-l cunoaștem cu precizie.

În 1387 Polonia anexează Rusia Roșie și ajunge vecină direct cu Moldova. Se crea, prin această vecinătate, o situație nouă în evoluția politică a părților răsăritene din Europa, și anume rivalitatea ungaro-polonă pentru stăpânirea Moldovei. Și Ungaria, și Polonia au căutat în secolul al XV-lea să-și

întindă stăpânirea lor asupra Moldovei. Dar domnii Moldovei au știut să folosească printr-o politică înțeleaptă rivalitatea polono-maghiară în interesul lor și al Moldovei. De altfel, Polonia își îndreaptă până la mijlocul secolului al XV-lea eforturile sale militare în alte direcții decât cucerirea Moldovei fiind preocupată să integreze politic Lituania. În intențiile polone de înfeudare a Moldovei un rol însemnat l-au jucat legăturile matrimoniale. Voievozii Moldovei, spre sfârșitul secolului al XIV-lea și în prima jumătate a secolului următor, își căutau miresele la Curtea polonă, fie că era vorba de un voievod de talia lui Alexandru cel Bun, fie că e vorba de urmașii atât de neînsemnați ai acestuia. Și aceasta nu întâmplător, căci în timp ce Polonia nu era capabilă să transforme suzeranitatea ei într-o stăpânire efectivă, Ungaria avea alte posibilități militare și existau condiții politice care ar fi putut duce la transformarea legăturilor de vasalitate dintre Moldova și Ungaria într-o stăpânire politică efectivă.

Datorită acestor împrejurări, domnii moldoveni au căutat alianța sau suzeranitatea polonă, care avea darul să contracareze tendințele anexioniste ale regatului maghiar, fără ca suzeranitatea polonă să devină într-un anumit fel apăsătoare pentru Moldova. În afara unui sprijin militar, pe care Moldova se obligă să-l acorde Poloniei în momente de mare primejdie și când însuși regele polon se afla în fruntea oștii regatului, Moldova nu mai avea nicio altă îndatorire. În schimb, regele își asuma obligația să apere Moldova de orice dușman care i-ar fi amenințat independența, obligație pe care într-adevăr și-a îndeplinit-o opunându-se intențiilor maghiare de cucerire a Moldovei și mai mult decât atât, respingând toate propunerile venite din aceeași parte de a împărți Moldova.

În cadrul acestei politici, domnia lui Alexandru cel Bun se remarcă printr-o intensă activitate de organizare internă și de dezvoltare economică a Moldovei. Răstimpul de 32 de ani

cât a domnit Alexandru cel Bun reprezintă o epocă de pace și prosperitate.

Dar luptele dintre urmașii acestuia slăbesc țara și îngăduie polonilor și lui Iancu de Hunedoara să intervină în treburile interne. În căutarea unui sprijinitor, претендентii la scaunul Moldovei ajung să împartă țara și s-o înfeudeze Ungariei și Poloniei. Din rândul lor se ridică însă și voievozi care nu acceptă suzeranitatea polonă și-i înfruntă în lupte armate. Astfel, în anul 1450, Bogdan al II-lea, tatăl lui Ștefan cel Mare, reușește să-i înfrângă din nou pe poloni.

Istoria acestor ani evidențiază un lucru remarcabil: în toate bătăliile pe care le dau pe pământul țării lor până la data aceasta moldovenii au ieșit învingători. Cum se explică acest fenomen? Care sunt factorii care au determinat aceste succese cu toate că, din punct de vedere numeric și economic, Moldova nu se poate compara cu niciunul dintre cele două regate vecine?

Este întrebarea fundamentală care se pune și pentru domnia lui Ștefan.

Grigore Ureche, referindu-se la începutul domniei lui Ștefan cel Mare, ne spune că tânărul voievod „nu cercă să așeze țara, ce de războaie se găti. Că au împărțit oștii sale steaguri și au pus hotnogi și căpitani; care toate cu noroc i-au venit”.

Într-adevăr, în primii ani de domnie marele voievod a fost preocupat în primul rând de organizarea oștii, de care depindea în ultimă instanță apărarea independenței Moldovei. Paralel cu această acțiune, și pe același plan, au stat însă și problemele politice care se ridicau în fața noii domnii.

Petru Aron, după înfrângere, s-a refugiat în Polonia, în speranța unui ajutor din partea polonilor și în așteptarea unui moment prielnic pentru a recuceri scaunul Moldovei. Câțiva dintre marii boieri îl urmaseră pe pribeag. Printre ei erau Duma Braevici (al lui Brae), Stanciul, Costea al lui Dan, Ion pârcălabul și Vasco al lui Leul. Tinerețea nou-venitului nu le

inspira încredere, iar faptul că Ștefan venea cu sprijin muntean îi făcea să creadă că linia tradițională de alianță cu Polonia, care părea acum frântă, nu va fi primită cu indiferență la Curtea din Cracovia. Ultimul fiu legitim al lui Alexandru cel Bun trăia la Camenița și drepturile acestuia, după obiceiul pământului, erau mai tari decât ale lui Ștefan. Era neîndoios că până la urmă, cu ajutor polon și cu sprijin dinlăuntru, Petru Aron se va întoarce din nou în scaunul Moldovei.

În vremurile atât de tulburi de la mijlocul secolului, când schimbările de domnie erau un fapt obișnuit, mari boieri, sau mai precis spus o parte din boierii care alcătuiau Sfatul Domnesc, în dorința lor de a păstra privilegiile obținute până atunci și de a câștiga noi danii și privilegii, își legau soarta de unul dintre domni sau pretendenți. Ei nu reprezentau boierimea în general, numărul lor era restrâns, de obicei la cei din Sfatul Domnesc. Pricepuți în treburile statului, ei erau utili domniei prin cunoștințele lor și uneori prin relațiile personale pe care le stabiliseră cu nobili de peste hotare. De aceea, fiecare domn va căuta să-i atragă de partea lui. Autoritatea domnească nu putea să subziste dacă nu se sprijinea pe mari feudali, cu ajutorul și asentimentul cărora voievodul putea domni.

Ștefan și-a dat seama din primul moment de importanța pe care o avea recunoașterea sa ca domn de către toți boierii țării. E adevărat că nemulțumirii n-ar fi îndrăznit să se ridice fațăș nici măcar împotriva unui domn abia înscăunat, dar faptul că puteau să se refugieze peste hotarele țării și să găsească acolo sprijin străin, și pe domnul fugar, aceasta ar fi însemnat un permanent pericol pentru noua domnie. De aceea, unul dintre puținele acte pe care le cunoaștem din primul an al domniei lui Ștefan este salvconductul pe care îl dă logofătului Mihail (Mihul) și fraților săi. Adresându-se lui Mihul cu formula „credinciosul nostru boier”, Ștefan îl anunță că poate să se întoarcă cu frații lui și cu averile lor,

„fiindcă”, spune domnul, „te-am iertat și toată mânia și ura am alungat-o cu totul din inima noastră. Și nu vom pomeni niciodată în veci, cât vom trăi, de lucrurile și întâmplările trecute, ci te vom milui și te vom ține la mare cinste și dragoste, deopotrivă cu boierii noștri cei credincioși și de cinste. Și satele, adevărate ocinele tale, toate ți le-am întors. Vino deci la noi, îndată ce ne vei face slujba cu care te-am însărcinat”.

Am reprodus acest citat mai lung pentru că actul lui Ștefan cel Mare a iscat discuții și pe baza lui s-au tras unele concluzii care nu concordă cu realitatea. Esențial în acest act sunt două afirmații: în primul rând, domnul îl recunoaște pe Mihul ca boier al său și-i iartă greșelile trecute, iar în al doilea rând îi cere să revină în țară după îndeplinirea slujbei cu care Ștefan îl însărcinase, asigurându-l că toate ocinile (moșiile) pe care boierul le avea în Moldova i le-a *întors*, adică i le-a dăruit din nou.

Din documentul respectiv nu ne putem da seama cu exactitate care este semnificația afirmației lui Ștefan că nu va „*pomeni niciodată în veci, cât vom trăi, de lucrurile și întâmplările trecute*”.

Unii istorici judecând izolat acest document au afirmat că prin aceasta voievodul dădea satisfacție unui grup de boieri care duceau o politică ostilă puterii domnești. Dar salvconductul acesta nu este singurul document pe care Ștefan cel Mare îl dă logofătului Mihul. În anul 1460, Ștefan îi acordă un nou salvconduct, unde se fac unele precizări în legătură cu „lucrurile și întâmplările trecute” despre care se vorbește în cel din anul 1457. De data aceasta – iunie 1460 –, Ștefan precizează că este vorba despre lucrurile ce ar trebui uitate și care se vor fi întâmplat în țara Basarabilor sau oriunde în altă parte, lăsând să se întrevadă, cum a remarcat și Ion Ursu, un aspect al relațiilor dintre Ștefan cel Mare și logofătul Mihul înainte de urcarea lui Ștefan în scaunul Moldovei. Poate că în misiunea pe care Petru Aron i-a dat-o logofătului de a duce tratative cu sultanul în anul 1455, când

Moldova a acceptat să plătească tribut turcilor, să se fi cuprins și unele lucruri referitoare la Ștefan.

Mihul, pentru a ajunge la Mahomed al II-lea, care se afla în vremea aceea în Serbia, a trecut după toate probabilitățile prin Țara Românească. Petru Aron, aflând despre planurile pe care Țepeș și Iancu de Hunedoara le făcuseră pentru înlocuirea sa cu Ștefan, l-a însărcinat pe Mihul să-l convingă pe Țepeș, fie să-l predea pe tânărul său rival, fie să-l împiedice de a pătrunde în Moldova.¹ Chiar dacă aceste presupuneri ar fi lipsite, de temeii, formula din document „lucrurile și întâmplările trecute” nu ne îngăduie să ajungem la concluzia că ea ar desemna prelungirea unor relații dintre domn și boieri așa cum se stabiliseră ele în perioada de anarhie dintre 1432–1457. Singura constatare ce se poate desprinde din acest document e că avem de-a face cu relații personale dintre Ștefan și Mihul, iar nu cu relații dintre Ștefan și boieri.

Insistențele lui Ștefan cel Mare pentru a-l aduce pe Mihul în țară își au și o altă explicație în afară de aceea că era cel mai de seamă feudal al Moldovei. Mihul era logofăt, adică un om instruit, cunoscător al problemelor de politică externă, cunoscător de limbi străine. De logofeți aveau nevoie în primul rând domniile noi, și Ștefan s-a dovedit omul rar care a știut să-și aleagă colaboratorii. Mihul trebuie să fi fost unul dintre cei mai capabili boieri pe care-i avea Moldova în vremea aceea. Alegerea lui, în 1455, pentru îndeplinirea unei misiuni de mare răspundere la Poartă – era vorba în fond de soarta țării – într-un moment de răscruce pentru evoluția politică a Moldovei, dar mai cu seamă, alegerea lui pentru a fi trimis pe lângă o putere ale cărei obiceiuri nu erau încă de ajuns cunoscute în Moldova, ceea ce presupunea din partea solului riscuri și o mare abilitate în a le

¹ N. Grigoraș, *Opoziția mării boierimi față de politica lui Ștefan cel Mare în Studii și cercetări științifice, Istorie, Iași, anul 1 (1956), fasc. I, p. 36*

evita, ne îndeamnă să credem că toate acestea nu sunt altceva decât mărturii ale talentului de diplomat, cu care Mihul era înzestrat din plin.

Încă un amănunt care a trecut neobservat ne face să ne întărim această convingere. În unanimitate istoriografia noastră a condamnat actul de *închinare* (formulă de altfel exagerată) a Moldovei față de turci, iar Mihul a fost făcut răspunzător pentru faptul că a dus tratativele și, mai mult chiar, i s-a pus în seamă inițiativa acestei noi orientări în politica externă a Moldovei. Nu vrem să aducem o notă discordantă în felul în care istoriografia noastră l-a privit pe Mihul, dar ni se pare surprinzător faptul că nimeni nu s-a gândit să disocieze pe executant de inspiratorul actului. În această privință, documentele și știrile pe care le avem sunt suficient de limpezi pentru a ne îngădui conturarea unui tablou exact al momentului politic respectiv.

„Închinarea” Moldovei n-a fost hotărâtă nici de Petru Aron, nici de Mihul logofătul. S-a adunat Sfatul mare al Țării și acolo s-a discutat ce anume atitudine trebuia luată față de cererea sultanului. După ce s-a hotărât ca să se accepte plata unei dări anuale, Mihul a fost desemnat să meargă la Poartă. În acest moment el a dat dovadă de o mare perspicacitate politică. Dându-și seama de răspunderea care avea să cadă asupra înfăptuitorului acestui act, de amintirea pe care posteritatea avea să i-o poarte, Mihul a ținut să se specifice de către Sfatul Țării că el nu este decât executantul voinței țării. Prin această mențiune, Mihul voia să se disculpe în fața posterității, dovadă că ținea la o anumită probitate a sa ca om politic. Erau calități pe care Ștefan le cunoștea, fapt care l-a determinat pe voievod să-l recheme pe bătrânul boier. Dar cu toate insistențele sale, Mihul a refuzat să reintre în viața politică a țării.

Pe lângă aceste calități de om politic, Mihul era periculos în primii ani ai noii domnii și pentru faptul că el putea să ajute cu sfatul, influența și averea lui pe adversarii lui Ștefan